

נספח 12:

התכתבויות בין יהושע אייזנשטט-ברזילי לרב מוהליבר ולמזרחי - אב - אלול תרנ"ה

א. מכתב תשובה מאת הרב מוהליבר ליהושע אייזנשטאדט ברזילי
- י"ב באב תרנ"ה¹

בעזה"י

יום ו' עש"ק נחמו [י"ב באב] התרנ"ה דרוסגעניק

כבוד החכם הנכבד והנעלה מוהר"י אייזנשטאדט נ"י חבר הועד הפועל שיחי'

מכתבו קבלתי, בדבר קבלת הענבים מהנדיב, לפי דעתי אין להם כ"כ להתעצב, כי בשנה זאת כבר הבטיחו לקבל, ועל שנה הבאה, יש זמן להתייעץ, ולה' הישועה. בדבר העבודה בשביעית, כבר שלחתי להם דעתי ודעת הגאונים נוחי נפש אשר היו במנין אחד עמדי, וגם אותם אשר שלחו אלי היתרם בכתב וכבר הלכו לעולמם בג"ע מנוחתם. כן שלח הגאון דק"ק קאוונא, ואם הוא מחמיר מעט יותר מאתנו, עכ"ז [עם כל זה] הזהרתי להם שלא יעשו שום דבר בלתי הוראת ב"ד שבירושלים אם של אשכנזים או של ספרדים (וכבר ה[תי]ר הגאון אלישר בתשובתו) ויאמין לי מעלתו שמאד הי' [ה] קשה בעיני לשלוח היתר של עבודה בשביעית, בזמן זה אשר בעו"ה [בעוונותינו הרבים] הרבה אנשים מחפשים רק עלילות על הישוב החדש ומצפים ע"ז [על זה] להגדיל מדורת המחלוקת. אמנם באמת כאשר קבלתי המכתבים מהקולנסטים כי קיום הקולניות תלוי בהיתר ואם לא יתירו להם אזי יהיה חלילה חורבן מהישוב והם יגועו ברעב, ואמרתי לבי לבי לציון מעי מעי על חלליהם חללי הרב רעב חלילה, ואמרתי יהי מה אפקיר את כבודי ואת שמי ואת כל אשר רכשתי להחיות נפשות ולקיים הישוב ואם הקולנסטים בעצמם לא יאכו לעשות כפי ההיתר שלנו, הלא אחת משתי אלה או שמה שכתב[ו] במכתבם אינו אמת ואינם מוכרחים כלל לעבוד בשביעית, ואם באמת כן הוא אז[י] שמח אני מאד שיהי' [ה] ביכלתם לשבות בשביעית, ואולי בזכות זה תהי ברכה בכל א[ו]פ[ו]ן יעשו כאשר הי' [ה] לפנים בעת אשר עמד הבית הראשון על מכונו. הגם כי הסמ"ע כתב בחו"מ ס' ס"ז כי בזה"ז לא נוכל לסמוך על זה. ואם כתבו האמת במכתבם א[לי] שהדבר נוגע לחיי נפשם וקיום הישוב, והם יחמירו על עצמם בתורת חסידות א"כ הם בכלל חסיד שוטה בסוטה דף כ"א ב'. ומי שלא חס על עצמו אי[ך] יחוסו אחרים עליו.

ומה שכתב כבודו לעשות שיטה חדשה בעקונומיא של הקול[ניות] יבאר לי היטב

1. אצ"מ 22\A25, עמ' 14.

מה כוונתו. האם כבר נהרס טאנטורה לגמרי. הנני ידידו וידיד[ד] כל המתעסקים בישוב
הארץ ודו"ש [ודורש שלומן] באהבה

שמואל בהרב מוהר"ר מאהלווער

יען כי לא הי' לי פנאי להעתיק מכתבי זה ישלח לי נא העתקה ממכתבי [זה]
הנ"ל

ב. מכתב תשובה מברזילי לרב מוהליבר - א' אלול תרנ"ה²

יום ד' א' אלול ה'תרנה יפו

אל כבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול, פאר ישראל, יכין ובעז, כו' כו' כש"ת רבינו
שמואל מאהלווער הי"ו אב"ד דק"ק בילסטאק

יקרת כבוד גאונו מן עש"ק נחמו השגתי, והנני שולח בזה העתקתי. את המכתב
היקר והנעלה הזה הראתי לידידי היקרים העוסקים בישוב הארץ וכולם אומרים פה
אחד, כי ראוי הוא שיחקק באותיות זהב לעד ולעולם וכולם בקשוני כי אבקש מאת
מעלת גאונו, שירשה לי להדפיס את הכתב היקר הזה ב"המליץ" וב"הצבי" והנני מצרף
בקשתי לבקשתם ומקוה כי הדר גאונו ירשה לי לעשות זאת מה שיועיל מאד לחזק רוח
הקולנסתים. באחרונה עלי להגיד, כי מובטחני שכבוד שם גאונו לא יחולל כלל ע"י
ההיתר וכשם ששם הלל חי וקים בשביל הפרוזבול כן ינון שם מרן הגרש"מ הי"ו, בעד
היתר העבודה בשביעית בזמן הזה.

עתה הנני לתאר לפני כבוד אדמו"ר מצב דבר השמיטה וכל מה שעשינו עד
היום, ואלה דברי על הסדר: א) אחרי שקבלתי העתקת היתר כבוד גאונו שלחתי לכל
המושבות הנתמכות מחו"צ, והד"ר יפה עשה מאתו העתקה צרפתית ושלחתי למר
חזן פקיד מושבות הנדיב ביהודה. וע"פ הכח וההרשאה שקבלתי מהקומיטיט למכר את
גדרה לקחתי כח והרשאה גם מקולנסתי גדרה - כפי ההעתקה המונחת בזה - ויחד עם
ידידי מר לעווין עפשטין מרחובות מכרנו ביום ו' עש"ק העבר את גפני גדרה ורחובות
ע"מ לעקרן לערבי בטוח ברמלה כדעת הרב מיפו (ההרשאה למכור גפני גדרה היתה
ע"ש הקולנסת סוודלאו [סברדלוב] ואיננה אצלי וע"כ אינני שולח העתקתה) וזאת
עשינו בשביל שלא <---> ביקב ראשון לציון בקבלת הענבים בשנה הבאה - כי נדע
לנו שהרב מיפו הגיד כי אם לא ימכרו הגפנים באופן כזה לא יקבלו הענבים - ואחר
שעשינו המכירה הזאת ע"פ נוסח הרב מיפו נסענו ביום א' הזה לירושלים ולקחנו אתנו
אותו הערבי שמכרנו לו הגפנים לעקירה ומכרנו לו אדמת רחובות וגדרה אצל הב"ד
של הספרדים במעמד ארבעה דינים מומחים והאב בית דין. (הג' ראל"צ לא היה בעת

2. שם, עמ' 15-19.

המכירה אך מסר הדבר להבד"צ שלו והוא יקים חתימתם כנהוג) הבד"צ הזה דקדק מאד בדבר ההרשאות ומאן ל[מ]כור את השלשה החלקים שישנם בגדרה אשר בעליהם לא [חתמו על] ההרשאה <---> <---> [הערבי] [יש] לנו וגם וועקסלען, והבד"צ הבטיח לשלוח לנו השטר מכירה אחר שיקימו הראל"צ בשובו (המכירה היתה בערב ובבוקר נסע הראל"צ עם מר בכר והחכם ר' יעקב מאיר לחברון להשקיט ה[מחלוקת] שנפלה שם בין אנשי העדה).

2) ביום ב' בבוקר הלכתי עם מר לעזין עפשטין להגאון הרש"ס, והגדנו לו דבר הה[יתר] שנתן הרב מיפו שאיננו אלא כמצחק עלינו ובררנו לו [טעמי]הדברים, אף הוד[ענו] לו כי יש לנו היתר ממעלת כבוד גאונו (לא הפצנו להראותו שלא ית[קצ] ף, <כי כבוד> גאונו אומר כי אם ימאנו האשכנזים להורות לנו הלכה זו נפנה אל הספרדים), אף <אמרנו> לו כי יש היתר בידי הפקידות מהגאון מקאוונא הי"ו, וע"ז השיב לנו הגרש"ס <---> <---> "אני בעצמי חושב כי הגאון מבריסק הוא ראש גאוני זמננו וכשהיה ברוסיא היו רבו-> <---> אותה לגדול מהגאון מקאוונא אבל עתה סוברים כל העולם כי הגאון מקאוונא הוא <---> וע"כ הנני מסכים כי תעשו כהוראת הגאון מקאוונא ואני מכיר כתב ידו <ואם> <---> לי ההיתר בכתב ידו אקימו כד"ת" אף דבר אתנו דברי נחומים ובקש <---> להשיג על המעשרות במושבות והגיד כי כשאכל ענבי רחובות ברך "שהחינו" על הפירות ועל שזכה לאכול מפרי מושבה יהודית.

ג. כשהיינו ביום ה' העבר ברל"צ הלכנו: אני ולעזין עפשטין למר חזן ובקשנו שיתן <---> את היתר הרב מיפו כדי שנוכל להעתיקו, והנה אם כבר שמענו מ-> <---> קולנסתים כי כל ההיתר איננו אלא כמלגלג עליהם לא פללנו כי הי[ה] <---> כזה, קראנו ההיתר וחשכו עינינו. ובארנו למר חזן המצב, אבל <---> השיב לנו: "תאמינו לי כי הרב מיפו לא ילך לבדוק ולנו <---> היין דרוש לחיות בשלום עם רבני האשכנזים (זה היה קודם שהיינו בירושלים) ועוד לא שמענו דברי הגרש"ס) שבביל הכשר היין" ע"ז השבנו <---> כי אם יש לנו היתרי הגאונים מבילסטאק ומקאוונא אין לנו <---> כלל המה יתירו היין או הם יצוו שחכמי הספרדים יכשירו, <---> היה כי הבטיח לנו לשלוח את העתקת היתר כבוד גאונו להנדיב

ד. כששבנו ביום ג' מירושלים סרנו לראל"צ והדוקטר מציא הגיד לנו, כי <---> לעשות במשך הזה: שכל הקולנסתים יכתבו למר שיד שיקבלו הור[אות] הגרש"מ[מ] הי"ו תחת שעד כה היו אחדים שחפצו לעשות כ[דברי הרב] מיפו אם כי זה נוגע לקיומם, וכי ברר למר חזן כל מצב ה[קולנסתים] ולכן הוא שולח בקשת הקולנסתים ב[צירוף] היתר רבני <קאוונא וביליסטאק> ואף הוא מצרף בקשתו לבקשת הקולנסתים כי יעשו כהוראת כבוד גאונו ואם ימאן הנדיב יעשו לפחות כהוראת הגאון מקאוונא.

ה. - כששבתי מירושלים נודע לי כי ה' פינס היה בגדרה (הוא שבת שם ונסע יחד אתנו לירושלים אבל לא ידעתי שהתעכב בגדרה בדבר השמיטה) ובהיותו שמה הגיד כי יגיש מחאה להבד"צ על שמכרו את גדרה לנכרי בלי ידיעתו הן הוא פקיד ומורשה של הגאון הילדסהימר שע"ש [שעל שמו] כתובה גדרה בערכאות. והנה כשנסענו עמו

לירושלים בקשו ה' לעווין עפשטין שיחתם על ההרשאה ומאן, ואנכי לא חפצתי להפציר בו הן לפי נוסח הקושנות שנתן הילדסהימר לבעלי הנחלה הוא בעצמו מעיד שאין לו כל זכות על גדרה וא"כ במה כחו של פ[ינס] גדול? לע"ע עוד לא הגיש ה' פינס את המחאה אבל הספיק לערבב מוחות אחדים מהגדרים ובמוצש"ק החכיר הוא בכחם את גינות הירקות להערבי שומר המושבה אף הפחידם, כי אם לא יעשו כהרב מיפו יאסר את יינם והם עשו מן 150 קנתר ענבים יין שרובו הם מוכרים ביפו ובלתי הכשר הרב מיפו לא יוכלו למכרו. וכשפגשתי את אחד הקולנסתים מגדרה בראשון לציון הגיד לי, כי גם הם מתחרטים על ההרשאה שנתנו לי וכי אני עשיתי שלא כדין, כי הם חפצו למכור דוקא להגנן קאוולאן שבו הם בטוחים ואני מכרתי למחמדי מרמלה, אנכי בררתי לו כי אם לעווין עפשטין איננו מפחד למכור את רחובות השוה חמש פעמים מגדרה להערבי הזה אין לנו לפחד למכור לו את גדרה, וכי לדעת הרבנים יותר טוב למכור למחמדי מאשר לנוצרי, וכן כי בדבר הכשר היין אין להם מה לפחוד. אבל לא עלה לי להרגיע את רוחו, ואותו הקולנסת ספר לי: כי הוא וחבירו היו אצל הרב מיפו והגיד להם שיכולים לעבוד הכל וכששאלוהו: הן בהיתרך אסורים דברים הרבה השיב, "הכתב ענין אחר ולכם אני מתיר" בררתי להקולנסת כי אין לסמך על רב האוסר בכתב ומתיר בפה וכי מזה אך לאינטרגות תוצאות וסוף דבר היה כי בקשתיו שישלח לי ליפו את ה' ליבאוויץ מגדרה ולו אברר הדבר. מזה יכול כבוד גאונו לראות כי עוד יהי[ה] דין ודברים.

ו. גם בחידרה וגם בפ"ת יש קולנסתים הנוטים להחמיר עליהם ושרי לי מרי אם אומר: כי צביעות או שטות יש בזה. ולכן הנני מבקש בשם ישוב ארץ ישראל מאת כבוד גאונו כי יעשה: (1) כי יכתב לפאריז למר שיד ולהרצ"כ [ולהרב צדוק כהן] כי יצוו לעשות כהיתרו או כהיתר הגאון מקאוונא ואם יהיה מכתב כזה ממר שיד תעשה הפקידות כפקודתו ובהקולנויות יעשו הנבונים כהוראת אדמו"ר והמחמירים על עצמם כהוראת הגאון מקאוונא; (2) כבוד גאונו ישלח לי בהקדם האפשרי, היתר הגאון מקאוונא ושחתימת ידו תהיה מקיומת מב"ד] ומכבוד גאונו, בשביל שכתב ידו של אדמו"ר ידוע פה למאות אנשים וה[ם] יוכלו להעיד על החתימה; (3) כי כבוד גאונו יערך מכתב ב"המ[ליץ]" להקולנסתים שבו יעוררם לעבוד וכי לא יאסרו על נפשם דברים המ[ותרים] ואולי אפשר שעל המכתב הזה יחתם גם הגאון מקאוונא. ואם כ[בוד] גאונו ממאן להדפיס המכתב בהמליץ ישלח באיזה עקזמ"פ [עקזמפלים] לנו ואנו <---> להמושבות זה יפעל הרבה: ישמעו התמימים וידעו ויאמינו כי אינם רשאים להחמיר על נפשם ויראו המתקדשים והמחסדים כי לא ת[היה] תפארתם על דרכם זה. יודע אני שדבר קשה הנני מבקש מהדר[ת] גאונו אבל כיון שאדמו"ר נכנס בעובי הענין איננו רשאי לעזבו עד כי <---> הדבר.

ז. מהקומיטיט השגתי מכתב ערוך על שמי החתום ממר לילינבלום ומר ז' עפש[טין] ובו נאמר בשם הקומיטיט: כי הועד חושב שיש לסמוך על הגרש"מ נ"י ועל חכמי הספרדים שבירושלים בדבר היתר העבודה בשביעית ואם ימצאו מן הקולנ[סתים] מחמירים וחוששים לדעת האוסרים עליהם לדעת, כי הם עושים זאת מדעת עצ[מם]

ובאחריות עצמם, והועד לא יקח עליו בשום אופן אחריות לדעת המחמ[ירים] ותחת ועד התמיכה להיות "ועד של שביעית".

אחרי שבררתי כל המצב כמו שהוא לכבוד אדמו"ר הנני בטוח, כי יעשה כל אש[ר] ביכלתו, לטובת העבודה בשביעית ולא יניח חו"ש [חס ושלוש] את הישוב על קרן ב[עלי] הזיה או מתחסדים וד' אלקי ציון וישראל יזכהו לראות שביעית אשר בה יוכלו קולנסתנו לשבות מרוב טובה וברכה.

ח. בנוגע לשיטה העקונמית חפצתי, כי נערך שיטה שלמה להקולנזציא באה"ק ולהציגה לפני הנדיב, אך הדבר נשתנה לגמרי והפקידים בעצמם החלו לעסוק בזה ולכן אין כדאי לחו"צ להכנסי ראשם בדבר כזה אשר יכול להעיר עליו חמת הפקידות.

ט. ענין שנתורה לא טוב. המזגיגה נסגרה ומר דיזנהוף נסע היום לפאריז, ו[גם] אפשר כי ישאר בלי פרנסה. חבל על שנתורה וחבל עליו. היום נסע לפ[ארז] ה"ה בן שמואל, הגנן בריל, המהנדס שטרקמט. הייני מרל"צ א[סווצקי] הלואי שנסיעתם תביא איזו תועלת.

יוד. פטרו את פקיד פתח תקוה ה' סיד ובמקומו בא ה' פארב מזכרון יעקב.

יא. הבציר נגמר, תוצאותיו בדיוק עוד לא נדע אך בערך הוא: ברל"צ הכמ[ות] כמו בשנה העברה אבל לפי מספר הגפנים שיצאו מההרכבה והערלה חסר <---> מכפי שהיה צריך להיות וקולוניסטים אחדים השיגו פחות מבשנה העברה; בוואדי חנין היה ערך 200 קנתר, ברחובות ערך 1100 (לא קוו על יותר) קנתר. כמחצה להיח[ידים] וכמחצה ל"מנוחה ונחלה" ובגדרה ערך 500 קנתר: 350 מסרו ליקב הפקידות ומהמו[תר] עשו יין.

ושלום וברכה להדר גאונו ולכל הנלוים עליו וביחוד להרב החכם מר ניסענבוים ממני ומכל אח[ינו] בחבת ציון ואלקי ציון יזכנו לראות את הדר גאונו בקרוב באה"ק כחפץ הכותב וחפץ אלפי מוקיריו ומכבדיו יהושע איזענשטאדט

פ"ס מונח בזה ההעתקות האלו: ממכתב כבוד גאונו אלי, היתר הרב מיפו, הכח וההרשאה מבני גדרה[.], קושאן של הילדסהימער.

ג. מכתב מיהושע אייזנשטט-ברזילי לר' יצחק ניסנבוים, מזכירו של הרב מוהליבר - ליל ב' באלול תרנ"ה³

אור ליום ה' ב' אלול ה'תרנה יפו

אל כבוד ידידי היקר והנעלה הרב החכם מר יצחק ניסענבוים שלום!

א. השגתי מכתב ממרן הי"ו שכלו מלא אש אהבה להישוב והרעיש לב כל קוראיו.

3. שם, עמ' 25.

היום השבתי לו על כתבתו ע"י פוסט רעקאמנדיא, ובמכתבי תארתי היטב מצב דבר השמיטה ובקש[תי] מאת הדר גאונו איזה דברים הנוגעים לענין השמיטה. כבודו הלא יקרא ב"ס [בלי ספק] את מכ[תבי] והנני מבקשו לצרף בקשתו לבקשתי, ולהתאמץ: כי הכל יעשה בהקדם האפשרי, ו[כי] ישלחו לנו תומ"י [תכף ומיד] היתר הגאון מקאוונא בכתב ידו ממש כי נחוץ לנו שההיתר יבא ימים אחדים קודם רה"ש.

ב. ממכתבי כבודו הנני רואה שמצב מרן החומרי איננו טוב וכי בריאותו נתמוטטה מאד יודיעני נא כבודו, באיזה אופן אפשר לפעול, כי מרן יתישב באה"ק ואז נטכס עצה עם אוהבינו ונתאמץ לעשות כל מה שבידנו לטובת הדבר הזה אשר ביכלתו להביא תועלת רבה להישוב. מרוב טרדוֹתֵי אקצר הפעם והנני אומר לו שלום בשם כל אוהבינו ידידו המוקירו ומכבדו כערכו הרם יהושע איזנשטאדט